

Πρεσβεία Σαράγεβο
Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Address: OBALA MAKA DIZDARA 1, 71000 SARAJEVO BiH

Tel: +387 33 560 550

E-Mail: ecocom-sarajevo@mfa.gr

Οκτώβριος 2019

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΟΣΝΙΑ ΚΑΙ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

Doing Business in Bosnia and Herzegovina

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	4
A.1 Γενικά Χαρακτηριστικά Χώρας.....	4-5
A.2 Δημογραφικά Στοιχεία.....	5
A.3 Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη Αγοράς.....	5-6
B. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	7
B.1 Θεσμικό πλαίσιο.....	7
B.1.1 Νομικές Μορφές Εταιριών.....	7-8-9
B.1.2 Διαδικασία ίδρυσης εταιρίας.....	9-10-11
B.1.3 Καθεστώς αδειοδοτήσεων.....	12
B.1.4 Σήμανση / πιστοποίηση προϊόντων (ετικέτες, πιστοποιήσεις).....	12
B.1.5 Τιμολόγηση.....	12
B.1.6 Τελωνειακή νομοθεσία (Διαδικασία – Αρχές).....	12-13
B.1.7 Διαδικασίες εισαγωγής / περιορισμοί εισαγωγών.....	13-14
B.1.8 Εξασφάλιση πιστώσεων.....	14-15
B.1.9 Καθεστώς ιδιοκτησίας.....	15
B.1.10 Εργασιακό καθεστώς.....	15-16
B.2 Στρατηγική Εισόδου στην Αγορά.....	17
B.2.1 Συνεργασία με Αντιπροσώπους/διανομείς.....	18
B.2.2 Δημιουργία θυγατρικής/υποκαταστήματος/αντιπροσωπίας/κοινοπραξίας.....	18
B.2.3 Δίκτυα Διανομής.....	18
B.2.4 Προώθηση – Διαφήμιση.....	19-20
B.2.5 Πρακτικές οδηγίες.....	20-21
B.3 Καταναλωτικά Πρότυπα.....	21
B.4 Βιομηχανική Ιδιοκτησία.....	22

Γ. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΔΑΣΜΟΛΟΓΗΣΗ	23
Γ.1 Συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας	23
Γ.2 Φορολογία Φυσικών προσώπων.....	23
Γ.3 Φορολόγηση Επιχειρήσεων	23-24
Γ.4 Ειδικότεροι φόροι.....	24-25
Γ.5. Δασμοί - Δασμολόγιο.....	26-27-28
Γ.6 Ειδικές Οικονομικές ζώνες (FTZ).....	29
Δ. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	30
Δ.1 Αναπτυξιακός Νόμος - Κίνητρα Επενδύσεων	30
Δ.2 Καθεστώς Ιδιωτικοποιήσεων.....	30
Δ.3 Πιστοληπτική ικανότητα χώρας – Κίνδυνοι/ προοπτικές	30
Ε. ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ - ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ.....	31-32
ΣΤ. ΚΛΑΔΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.....	33
ΣΤ.1 Κλάδος 1	34
ΣΤ.2 Κλάδος 2	34
ΣΤ.3 Κλάδος 3.....	34
ΣΤ.4 Κλάδος 4.....	34
Ζ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	35-40

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

A.1 Γενικά Χαρακτηριστικά Χώρας.

Επίσημη Ονομασία	Βοσνία και Ερζεγοβίνη (Bosna i Hercegovina, BiH)
Πρωτεύουσα	Σεράγεβο, 500.000 κάτοικοι
Μεγάλες πόλεις	Μπάνια-Λούκα, Μόσταρ, Τούζλα, Ζένιτσα, Μπιέλινα, Μπίχατς.
Γεωγραφική θέση	N.A. Ευρώπη, Σύνορα με Κροατία, Σερβία, Μαυροβούνιο.
Εδαφική έκταση	51.209 τ.χ.
Νόμισμα	Konvertibilna Marka (BAM επίσημα, ΚΑΕΜ. κοινή ονομασία).
Ισοτιμία Ευρώ/Κ.Μ.	1 Ευρώ = 1.955830 BAM
Μορφολογία του εδάφους	Πυκνά δάση στο 50% του εδάφους, υψηλότερο βουνό Maglic 2.387 μ. Πρόσβαση στην Αδριατική με ακτές 21 χιλιομέτρων.
Κλίμα	Χειμώνες με χαμηλές θερμοκρασίες και χιόνια, ειδικά στα βουνά. Καλοκαίρια με ανεκτές θερμοκρασίες και μερικές χρονιές με καύσωνα.
Γεωγραφική θέση	44 N, 18 E.
Ωρα	CET (GMT + 1 ώρα)
Internet	.ba
Διεθνής τηλεφ. κλίσεις	+ 387
Σεράγεβο	+387-33-

Η Βοσνία Ερζεγοβίνη αποτελείται από 3 διοικητικές ενότητες.

- A. Την Ομοσπονδία Βοσνίας – Ερζεγοβίνης.
- B. Την Republika Srpska.
- Γ. Την Περιοχή Brcko.

Η Ομοσπονδία διαιρείται σε 10 καντόνια, η RS σε δήμους και κοινότητες και η περιοχή Brcko είναι αυτόνομη διοικητικά.

A.2 Δημογραφικά Στοιχεία.

Θρήσκευμα	Μουσουλμάνοι 49%, Χριστιανοί Ορθόδοξοι 32%, Καθολικοί 17%, Λοιποί 2%.
Εθνότητες	Βόσνιοι Μουσουλμάνοι, Σέρβοι, Κροάτες και λοιποί.
Γλώσσα	Βοσνιακή, Σερβική, Κροατική (όλες επίσημες).

A.3 Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη Αγοράς.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ για το έτος 2018 ανήλθε σε 9.600 Βοσνιακά μάρκα (KAEM) ήτοι περίπου 4.808 ευρώ, ενώ το συνολικό ονομαστικό ΑΕΠ ανήλθε σε 16,84 δις ευρώ. Με βάση τα οικονομικά στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της ΒκΕ, ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ για το έτος 2018 κυμάνθηκε σε ποσοστό 3,1% και για το 2019 εκτιμάται ότι θα προσεγγίσει το 3,4%. Ποσοστό 65% του ΑΕΠ δημιουργείται από τον τομέα των υπηρεσιών, 26,8% από την βιομηχανία και 7,8% από την γεωργία.

Η ανεργία ανήλθε σε ποσοστό 18,4% κατά την διάρκεια του 2018 και ο ρυθμός πληθωρισμού προσέγγισε το 1,8%. Ανησυχητικό είναι το φαινόμενο της υψηλότατης ανεργίας στους νέους έως 24 ετών που προσεγγίζει το 50% και οδηγεί σε μετανάστευση στο εξωτερικό.

Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη θεωρείται οικονομία σε μεταβατικό στάδιο με περιορισμένες μεταρρυθμίσεις της αγοράς. Η οικονομία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές μετάλλων, ενέργειας, κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και επίπλων, καθώς και από εμβάσματα και ξένες ενισχύσεις. Μια ιδιαίτερα αποκεντρωμένη κυβέρνηση εμποδίζει το συντονισμό και τη μεταρρύθμιση της οικονομικής πολιτικής, ενώ η υπερβολική γραφειοκρατία και η κατακερματισμένη αγορά αποθαρρύνουν τις ξένες επενδύσεις. Η οικονομία είναι μεταξύ των λιγότερο ανταγωνιστικών στην περιοχή. Οι ξένες τράπεζες, κυρίως από την Αυστρία και την Ιταλία, ελέγχουν μεγάλο μέρος του τραπεζικού τομέα.

Κατά την διάρκεια του 2018 το ΑΕΠ κατέγραψε αύξηση κατά 3,0%, μέγεθος που κρίνεται ικανοποιητικό, αλλά όχι ικανό να δώσει ισχυρή ώθηση στην οικονομία και την δημιουργία ικανοποιητικού αριθμού νέων θέσεων εργασίας.

Η ανεργία περιορίστηκε το 2018 σε ποσοστό 18,4%, συνεχίζοντας την πτωτική τάση για τρίτο συνεχόμενο έτος, αλλά παραμένει πολύ υψηλή μεταξύ των νέων, όπου το ποσοστό ξεπερνά το 50%. Το γεγονός αυτό ωθεί σε μετανάστευση και παρατηρείται το φαινόμενο brain drain

που θεωρείται το σημαντικότερο πρόβλημα της χώρας, όχι μόνο σε οικονομικό αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ανήλθε σε ποσοστό -4,2% του ΑΕΠ για το 2018. Κύρια αιτία των διαχρονικών ελλειμμάτων αποτελεί το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο.

Ο πληθωρισμός ανήλθε σε 1,37%, καταγράφοντας θετικό πρόσημο για δεύτερο συνεχόμενο έτος, ενώ το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης προσέγγισε το 24,8% του ΑΕΠ, σημειώνοντας πτωτική πορεία για τρίτο συνεχόμενο έτος.

Η Συναλλαγματική ισοτιμία παραμένει σταθερή, κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών με 1 ευρώ να αντιστοιχεί σε 1,955 Βοσνιακά μάρκα. Το γεγονός αυτό θεωρείται θετικό για την διευκόλυνση των εμπορικών συναλλαγών.

Οι εξελίξεις στον τομέα της οικονομίας θα εξαρτηθούν, σε μεγάλο βαθμό από τον σχηματισμό σταθερής Κυβέρνησης, γεγονός που δεν έχει καταστεί δυνατόν μετά τις βουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου 2018.

Βασικά οικονομικά μεγέθη.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ονομαστικό ΑΕΠ (εκ. USD)	18,155	18,522	16,210	16.910	18,169	19,793
Μεταβολή ΑΕΠ	2,4%	1,1%	3,1%	3,1%	3,2%	3,9%
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (εκ. USD)	5,036	5,194	4,584	4,808	5,181	5,651
Ανεργία	27,5%	27,5%	27,7%	25,4%	20,5%	18,4%
Πληθωρισμός	-0,1	-0,9	-0,2	-0,8	1,25	1,37
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	28,3	30,9	30,3	29,2	26,0	24,8
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% ΑΕΠ)	-5,3%	-7,5%	-5,6%	-4,3%	-4,7%	-4,2%
Συναλλαγματική ισοτιμία προς Ευρώ	1,955 BAM	1,955 BAM	1,955 BAM	1,955 BAM	1,955 BAM	1,995 BAM
Βασικό επιτόκιο	3,72%	3,55%	3,58%	3,48%	3,92%	3,52%
Συναλλαγματικά διαθέσιμα Δις ευρώ	4,53	4,45	4,27	4,98	5,75	6,05

Πηγές: Στατιστική Υπηρεσία Β-Ε, Κεντρική Τράπεζα Β-Ε.

B. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

B.1 Θεσμικό πλαίσιο.

Το καθεστώς ίδρυσης, λειτουργίας και παύσης των επιχειρήσεων στην ΒΚΕ διέπεται από τους ακόλουθους νόμους:

- Company Law of the Federation of BiH (Official Gazette of FBiH No. 81/15)
- Company Law of Republic of Srpska (Official Gazette of RS No. 127/08, 58/09, 100/11 and 67/13)
- Law on the Takeover of Joint Stock Companies

Στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, το μέγεθος ή η κλίμακα μιας επιχείρησης καθορίζεται από τον αριθμό των εργαζομένων της και το ύψος των ετήσιων εσόδων της. Μικρές επιχειρήσεις είναι αυτές που απασχολούν έως και 50 εργαζομένους και με έσοδα περίπου έως 2 εκατ. BAM [1,02 εκατ. ευρώ]. Μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις θεωρούνται αυτές που απασχολούν μεταξύ 50 και 250 εργαζομένους και έσοδα περίπου 9 εκατ. BAM [4,6 εκατ. ευρώ].

B.1.1 Νομικές Μορφές Εταιριών.

1. *Ομόρρυθμη Εταιρεία Αλληλέγγυας (Απεριόριστης) Ευθύνης [Unlimited Joint Liability Company – d.n.o. / o.d. / UnLtd.]*: Εταιρεία που ιδρύεται με ή χωρίς μετοχικό κεφάλαιο (δεν υπάρχουν απαιτήσεις για την ελάχιστη ή μέγιστη συνεισφορά) και στην οποία η ευθύνη των μελών ή των μετόχων δεν περιορίζεται. Η εταιρεία αυτή έχει συσταθεί με ιδρυτική πράξη από δύο ή περισσότερα εγχώρια / αλλοδαπά φυσικά πρόσωπα ή/και νομικά πρόσωπα τα οποία, ως ομόρρυθμοι εταίροι, ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα υπό κοινή εταιρική επωνυμία. Οι επενδύσεις από τα μέλη της μπορούν να πραγματοποιούνται σε μετρητά, σε είδος, δικαιώματα ή υπηρεσίες. Η αξία της επένδυσης θα πρέπει να εκτιμάται στο ιδρυτικό συμβόλαιο. Οι επενδύσεις των μελών της έχουν ίση αξία και καθίστανται ιδιοκτησία της επιχείρησης. Η εταιρεία είναι υπεύθυνη για όλες τις υποχρεώσεις της με το σύνολο των περιουσιακών της στοιχείων. Όλοι οι εταίροι είναι προσωπικά, από κοινού και εις ολόκληρο υπεύθυνοι για όλες τις υποχρεώσεις της εταιρείας με το σύνολο των περιουσιακών τους στοιχείων, εκτός αν συμφωνηθεί άλλως από τρίτο μέρος το οποίο έχει κάποια απαίτηση. Τέλος, η εταιρεία αυτού του τύπου δεν

έχει Καταστατικό και όργανα διαχείρισης, καθ' ότι τα μέλη της την διευθύνουν και την εκπροσωπούν απευθείας.

2. *Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης [Limited Liability Company – d.o.o. / Ltd]*: Εταιρεία ευέλικτης μορφής η οποία ιδρύεται είτε με ιδρυτική πράξη είτε με συμβόλαιο και συνδυάζει στοιχεία εταιρικής σχέσης και εταιρικής δομής. Η ΕΠΕ ιδρύεται από ένα ή περισσότερα εγχώρια / αλλοδαπά φυσικά πρόσωπα ή/και νομικά πρόσωπα ως μέλη της, με βασικό κεφάλαιο διαιρεμένο σε μέρη, προκειμένου να εκτελέσει συγκεκριμένες επιχειρηματικές δραστηριότητες υπό κοινή εταιρική επωνυμία. Η ΕΠΕ είναι υπεύθυνη για όλες τις υποχρεώσεις της, με το σύνολο των περιουσιακών της στοιχείων. Τα μέλη της είναι υπεύθυνα μόνο για την αξία του ποσού της επένδυσής τους σε αυτή την εταιρεία. Το ελάχιστο βασικό κεφάλαιο που απαιτείται για την ίδρυση μιας ΕΠΕ είναι 2000 BAM [1022,58 ευρώ].
3. *Ετερόρρυθμη Εταιρεία [Limited Partnership – k.d. / LP]*: Μορφή εταιρικής συνεργασίας κατά την οποία η ευθύνη ενός τουλάχιστον εταίρου είναι απεριόριστη (ομόρρυθμος εταίρος) – και μπορεί να αφορά και την ιδιωτική περιουσία των μελών - και η ευθύνη τουλάχιστον ενός εταίρου περιορίζεται στην απώλεια της συμφωνηθείσας συμμετοχής του στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας (ετερόρρυθμος εταίρος). Η εταιρεία ιδρύεται με ιδρυτικό συμβόλαιο μεταξύ δύο ή περισσότερων φυσικών προσώπων ή/και νομικών προσώπων ως εταίροι, με σκοπό την εκτέλεση συγκεκριμένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων υπό κοινή εταιρική επωνυμία. Η ετερόρρυθμη εταιρεία είναι υπεύθυνη για όλες τις υποχρεώσεις της, με το σύνολο των περιουσιακών της στοιχείων. Εκτός από το ιδρυτικό συμβόλαιο, η ετερόρρυθμη εταιρεία μπορεί να ορίζει με ειδική συμφωνία μεταξύ των μελών της τα της διοίκησης και της λειτουργίας της εταιρείας. Συνήθως όμως, την διοίκηση και την εκπροσώπηση της εταιρείας αυτής αναλαμβάνει ο ομόρρυθμος εταίρος. Δεν υπάρχουν συγκεκριμένες απαιτήσεις για το ελάχιστο βασικό κεφάλαιο που απαιτείται για την ίδρυση μιας ετερόρρυθμης εταιρείας.
4. *Ανώνυμη Εταιρεία [Joint - Stock Company – d.d. / a.d. / JSC]*: Εταιρεία που ιδρύεται με ιδρυτική πράξη από ένα ή περισσότερα φυσικά πρόσωπα ή / και νομικά πρόσωπα ως μέτοχοι, με σκοπό την εκτέλεση συγκεκριμένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων υπό κοινή εταιρική επωνυμία. Το βασικό της κεφάλαιο προσδιορίζεται και διαιρείται σε μερίδια /

μετοχές. Εκτός από την ιδρυτική πράξη, η εταιρεία αυτής της μορφής έχει και Καταστατικό το οποίο προσδιορίζει τα της διοίκησης και της λειτουργίας της. Η Ανώνυμη εταιρεία είναι υπεύθυνη για τις υποχρεώσεις της με το σύνολο των περιουσιακών της στοιχείων. Επίσης, οι μέτοχοι της εταιρείας αυτής δεν έχουν ευθύνη για τις υποχρεώσεις της εταιρείας, εκτός από το ποσό που έχει συμφωνηθεί αλλά δεν έχει καταβληθεί ως μέρος του ενεργητικού της εταιρείας. Το ελάχιστο βασικό κεφάλαιο που απαιτείται για την ίδρυση μιας Ανώνυμης εταιρείας είναι 15000 BAM [7669,38 ευρώ]. Οι επενδύσεις από τα μέλη της μπορούν να πραγματοποιούνται σε μετρητά, σε είδος, δικαιώματα ή υπηρεσίες. Η αξία της επένδυσης θα πρέπει να εκτιμάται στο ιδρυτικό συμβόλαιο. Η Ανώνυμη Εταιρεία δύναται να εκδίδει κοινές και προνομιούχες μετοχές. Η χαμηλότερη ονομαστική αξία της μετοχής μιας Ανώνυμης Εταιρείας δεν μπορεί να είναι μικρότερη από 1 BAM [0,511292 ευρώ].

B.1.2 Διαδικασία ίδρυσης εταιρίας.

Σύμφωνα με το Νόμο της οντότητας της *Federacija BiH*, τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν προκειμένου να ιδρυθεί μια επιχείρηση και να μπορεί να αναπτύξει δραστηριότητα είναι συνοπτικά τα ακόλουθα:

1^ο Βήμα

Υπογραφή Ιδρυτικού Συμβολαίου / Πράξης (προετοιμασμένο από συμβολαιογράφο)

2^ο Βήμα

Πληρωμή Αρχικού Κεφαλαίου

3^ο Βήμα

Εγγραφή στο αρμόδιο Μητρώο Επιχειρήσεων (Εμπορικό Μητρώο δημοτικής αρχής)

4^ο Βήμα

Δημιουργία σφραγίδας της επιχείρησης

5^ο Βήμα

Άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού σε μια εμπορική τράπεζα

6^ο Βήμα

Εγγραφή της επιχείρησης και του προσωπικού της στην αρμόδια φορολογική αρχή (Tax Administration)

7^ο Βήμα

(Υπεύθυνη) Δήλωση του ιδρυτή της επιχείρησης για την ολοκλήρωση όλων των απαιτούμενων προϋποθέσεων εκκίνησης επιχειρηματικής δραστηριότητας (υποβάλλεται στο αρμόδιο τμήμα επιθεώρησης)

Σύμφωνα με τον ανωτέρω Νόμο, η διαδικασία εγγραφής στο αρμόδιο εμπορικό μητρώο της δημοτικής αρχής διαρκεί 5 ημέρες. Ο ακόλουθος πίνακας δίνει της Υπηρεσίας Προώθησης Επενδύσεων της ΒΚΕ δίνει μια εικόνα του κόστους ανά βήμα:

No.	Steps	Costs
1.	ESTABLISHMENT CONTRACT / DECISION (has to be made/verification by notary)	BAM 300
2.	PAYMENT OF BASIC CAPITAL AT A BANK (bank by choice of founder)	BAM 1000
3.	REGISTRATION OF THE COMPANY AT THE COMPETENT COURT	BAM 405 (registration fee) + BAM 150 (publishing fee of an advertisement in the Official Gazette of the Federation of Bosnia and Herzegovina)
4.	MANUFACTURING THE STAMP	BAM 20-50
5.	OPENING A BANK ACCOUNT	no charge
6.	REGISTRATION AT THE TAX ADMINISTRATION	no charge
7.	STARTING ACTIVITY THROUGH THE MUNICIPALITY NOTIFICATION	BAM 15 (administrative fee)
8.	LAWYER COSTS	BAM 600

Σύμφωνα με το Νόμο της οντότητας της *Republika Srpska-RS*, τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν προκειμένου να ιδρυθεί μια επιχείρηση και να μπορεί να αναπτύξει δραστηριότητα είναι συνοπτικά τα ακόλουθα:

1^ο Βήμα

Επαλήθευση της ιδρυτικής πράξης της επιχείρησης από συμβολαιογράφο

2^ο Βήμα

Πληρωμή Αρχικού Κεφαλαίου

3^ο Βήμα

Αίτηση εγγραφής που υποβάλλεται στην APIF (Intermediary Agency for IT and Financial Services), τον υπεύθυνο φορέα της RS για την καταχώρηση στο εμπορικό μητρώο και την έκδοση φορολογικού και στατιστικού αριθμού.

4^ο Βήμα

Δημιουργία σφραγίδας της επιχείρησης

5^ο Βήμα

Άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού σε μια εμπορική τράπεζα

6^ο Βήμα

Εγγραφή του προσωπικού της επιχείρησης στην αρμόδια φορολογική αρχή (Tax Administration).

Σύμφωνα με τον ανωτέρω Νόμο, η διαδικασία εγγραφής στην APIF διαρκεί 3 ημέρες. Ο ακόλουθος πίνακας δίνει της Υπηρεσίας Προώθησης Επενδύσεων της ΒΚΕ δίνει μια εικόνα του κόστους ανά βήμα:

No.	Steps	Costs
1.	ESTABLISHMENT DECISION* (verification by notary)	BAM 3,5
	ESTABLISHMENT CONTRACT** (has to be made by notary)	BAM 200
2.	PAYMENT OF BASIC CAPITAL AT A BANK	BAM 1
3.	REGISTRATION REQUEST SUBMIT AT THE APIF	BAM 100 -120 (registration fee) In accordance to the Law on Courts of RS, the tax for the first establish company is abolished.
4.	MANUFACTURING THE STAMP	BAM 20-50
5.	OPENING A BANK ACCOUNT	no charge
6.	REGISTRATION AT THE TAX ADMINISTRATION	no charge

Η αμοιβή του δικηγόρου εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 500 ευρώ περίπου. Το ελάχιστο μηνιαίο κόστος λειτουργίας εκτιμάται σε 800-1000 ευρώ κατ' ελάχιστον.

B.1.3 Καθεστώς αδειοδοτήσεων.

Δεν υπάρχει γενική πρόβλεψη στη νομοθεσία, εξετάζεται ανά περίπτωση, ανάλογα με πεδίο δραστηριότητας επιχείρησης.

B.1.4 Σήμανση / πιστοποίηση προϊόντων (ετικέτες, πιστοποιήσεις)

Σε ότι αφορά τις απαιτήσεις σήμανσης, η σήμανση του εισαγομένου προϊόντος θα πρέπει να περιέχει τις ακόλουθες πληροφορίες: επωνυμία της επιχείρησης – όνομα του προϊόντος, πλήρη στοιχεία ταχυδρομικής διεύθυνσης του εισαγωγέα, χώρα προέλευσης, καθαρή ποσότητα, βάρος όγκος, συστατικά, τρόπος αποθήκευσης (μεταφορά, χρήση, συντήρηση), συναφείς προειδοποιήσεις προς τους καταναλωτές. Προϊόντα υψηλής τεχνολογίας ή περίπλοκα στη χρήση προϊόντα θα πρέπει να συνοδεύονται από οδηγίες χρήσης, προδιαγραφές χαρακτηριστικών από τον κατασκευαστή, κατάλογο εξουσιοδοτημένων συνεργατών για τη συντήρηση, πληροφορίες και περίοδο εγγύησης και άλλα συναφή στοιχεία. Όλες οι ανωτέρω πληροφορίες θα πρέπει να έχουν μεταφραστεί σε μια από τις επίσημες γλώσσες της χώρας προ της κυκλοφορίας του προϊόντος στην τοπική αγορά.

B.1.5 Τιμολόγηση

Με βάση τα τελευταία στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας για το 2019, παρατηρήθηκαν μειώσεις τιμών, σε σχέση με το προηγούμενο έτος στα υποδήματα και είδη ένδυσης κατά 7,2%, και στα έπιπλα κατά 0,5%.

Αυξήσεις τιμών καταγράφηκαν στα αλκοολούχα ποτά και καπνό κατά 5,9%, στα τρόφιμα και μη αλκοολούχα ποτά κατά 1,8% και στις υπηρεσίες, κατά μέσο όρο 0,6%.

Οι ελληνικές εξαγωγικές επιχειρήσεις πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την σταθερότητα του νομίσματος και το γεγονός ότι οι καταναλωτές δεν αναζητούν αποκλειστικά την χαμηλότερη τιμή αλλά εξετάζουν την σχέση ποιότητας προς τιμή.

B.1.6 Τελωνιακή νομοθεσία (Διαδικασία – Αρχές).

Σχετικά με την εφαρμογή κανόνων προέλευσης (*rules of origin*), ο Νόμος για τα θέματα τελωνιακής πολιτικής κάνει σαφή διαχωρισμό μεταξύ προτιμησιακής και μη-προτιμησιακής

προέλευσης των προϊόντων, αναφέροντας ότι ως προϊόντα προέλευσης αναγνωρίζονται μόνο εκείνα τα οποία έχουν παραχθεί στην χώρα προέλευσης ή στην χώρα από την οποία αποκτήθηκαν, ενώ για τα προϊόντα των οποίων την παραγωγή εμπλέκονται περισσότερες της μίας χώρας θα θεωρείται ότι είναι προέλευσης της χώρας στην οποία υπέστησαν το ουσιαστικό ή τελικό στάδιο επεξεργασίας. Επίσης, σύμφωνα με τον ίδιο Νόμο, ορίζονται οι προϋποθέσεις πιστοποίησης που θα πρέπει να έχει ένα (εισαγόμενο) προϊόν για να αναγνωρισθεί ως προϊόν χώρας προέλευσης και να του αποδοθεί προνομιακή εμπορική μεταχείριση.

Η τελωνειακή νομοθεσία (στα αγγλικά) ευρίσκεται στον ακόλουθο σύνδεσμο.

<http://www.uino.gov.ba/download/Dokumenti/Dokumenti/eng/Carina/Podzakonski akti/Customs Policy Law of BiH.pdf>

Αρμόδια Υπηρεσία Indirect Taxation Authority υπαγόμενη στο Υπουργείο Οικονομικών.

<http://www.uino.gov.ba/en/Carina/>

B.1.7 Διαδικασίες εισαγωγής / περιορισμοί εισαγωγών.

Όλα τα εισαγόμενα προϊόντα στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη πρέπει να περάσουν από την συνήθη διαδικασία τελωνειακής διασάφησης σε μια από τις επίσημες γλώσσες της χώρας και η κατάθεση θα πρέπει να γίνεται από το πρόσωπο το όνομα του οποίου αναγράφεται στην φορτωτική ή σε εξουσιοδοτημένο από αυτό αντιπρόσωπο. Η διασάφηση, θα πρέπει να συνοδεύεται από τα σχετικά τυποποιημένα μεταφορικά έγγραφα που χρησιμοποιούνται σε τέτοιες περιπτώσεις, δηλαδή εμπορικό τιμολόγιο (commercial invoice), τα έγγραφα αποστολής εμπορευμάτων (shipping documents), τα πιστοποιητικά ποιοτικού ελέγχου (quality control certificates), την φορτωτική (bill of lading), πιστοποιητικά προέλευσης (certificates of origin), πιστοποιητικά ασφάλισης (insurance certificates) και σε κάποιες ειδικές περιπτώσεις, προαιρετικά, έγγραφα όπως το τιμολόγιο Proforma, ο κατάλογος δεμάτων το πιστοποιητικό pre-shipment inspection το οποίο μπορεί να ζητηθεί από τον εισαγωγέα-αγοραστή του προϊόντος. Το Τελωνειακό γραφείο έχει την ευχέρεια να διενεργήσει *in situ* επιθεώρηση στα προϊόντα ή ακόμη και να πάρει δείγμα από αυτά στην περίπτωση αμφιβολιών για το κατά πόσο αυτά ανταποκρίνονται στις πληροφορίες που περιέχονται στην τελωνειακή διασάφηση. Αφού ορισθεί από το Τελωνειακό Γραφείο το ύψος του προβλεπόμενου εισαγωγικού δασμού, ο εισαγωγέας του προϊόντος καλείται να καλύψει την

πληρωμή είτε προσκομίζοντας τραπεζική εγγύηση πληρωμής του είτε προβαίνοντας στην πληρωμή σε ρευστό. Τα εισαγόμενα προϊόντα δεν δύνανται να κυκλοφορήσουν στην τοπική αγορά προτού καταβληθεί το ποσό πληρωμής του εισαγωγικού δασμού ή έχει εγγραφεί η πληρωμή του. Απαγορεύεται η εισαγωγή στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, για λόγους δημόσιας ασφάλειας και προστασίας της ανθρώπινης υγείας, των ακόλουθων κατηγοριών προϊόντων: οχήματα που δεν διαθέτουν Πιστοποιητικό EURO 5, λεωφορεία και ρυμουλκούμενα (trailers) παλαιότερα της δεκαετίας, χρησιμοποιημένα λάστιχα.

Σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από διεθνείς εμπορικές συμφωνίες, το Συμβούλιο των Υπουργών μπορεί να απαγορεύει τις εισαγωγές, εξαγωγές ή τη διαμετακόμιση ορισμένων εμπορευμάτων μέσω της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης ή να καθορίζει όρους εισαγωγής, εξαγωγής ή μεταφοράς αυτών των εμπορευμάτων υπό διαμετακόμιση προκειμένου να αποφεύγεται ο κίνδυνος για ανθρώπινες ζωές, την υγεία και το περιβάλλον.

B.1.8 Εξασφάλιση πιστώσεων

Οι σημαντικότεροι χρηματοδότες έργων υποδομής στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη είναι αναμφίβολα η EBRD και η EIB. Τα επόμενα χρόνια, αναμένεται να προκηρυχθούν σημαντικά έργα σε τομείς με ιδιαίτερο ενδιαφέρον όπως οι οδικές υποδομές και η χρηματοδότηση έργων ενεργειακής αποδοτικότητας και επενδύσεων ΑΠΕ μέσω του χρηματοδοτικού μηχανισμού **Green for Growth Fund**. Λοιπά έργα που αναμένεται να χρηματοδοτηθούν αφορούν επενδύσεις αναμόρφωσης και βελτίωσης του δικτύου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας στη ΒκΕ, συντήρησης, εκσυγχρονισμού και επέκτασης του εν λόγω δικτύου. Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη είναι επίσης λήπτρια 46 επιδοτήσεων από το WBIF, 33 εκ των οποίων αφορούν εθνικά έργα – στους τομείς ενέργειας, μεταφορών, περιβάλλοντος και κοινωνικού τομέα - και 13 εκ των οποίων περιφερειακά έργα. Βοσνία και Ερζεγοβίνη, τα επόμενα χρόνια αναμένεται να λάβει σημαντική χρηματοδοτική ενίσχυση από Διεθνείς Χρηματοδοτικούς Οργανισμούς ή/και Αναπτυξιακές Τράπεζες για την στήριξη και την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο τομέας «στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων», ως ένας εκ των τομέων με τις πιο ευνοϊκές προοπτικές ανάπτυξης της χώρας, αποτελεί τομέα προτεραιότητας στη νέα χρηματοδοτική περίοδο του Μηχανισμού Προενταξιακής Βοήθειας (IPA 2014-2020). Επιπλέον, η EBRD, τα επόμενα χρόνια θα υποστηρίξει τοπικές και ξένες επιχειρήσεις (περιλαμβανομένης και άμεσης χρηματοδοτικής στήριξης μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεων) με στόχο την υλοποίηση επενδύσεων. Ειδικότερα, μέσω του εργαλείου «**Local Enterprise Facility**» που αποτελεί

σημαντική πρωτοβουλία συγχρηματοδότησης επενδυτικών έργων για την ανάπτυξη μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων με διαθέσιμους πόρους ύψους 405 εκατ. €, θα παράσχει χρηματοδότηση με στόχο την αναδιάρθρωση και την επέκταση των μικρότερης κλίμακας τοπικών επιχειρήσεων οι οποίες αντιμετωπίζουν περιορισμένη πρόσβαση σε πιστώσεις. Παράλληλα, το νέο χρηματοδοτικό μέσο «**Enterprise Expansion Fund-ENEF**», η απόφαση για τη δημιουργία του οποίου ελήφθη από κοινού από την EBRD (η οποία και θα έχει την ευθύνη της διαχείρισης του), την E.E., το EIF και τον φορέα *Deutsche Investitions- und Entwicklungsgesellschaft mbH-DEG* (μέλος της γερμανικής αναπτυξιακής τράπεζας *KfW Bankengruppe*) τον Φεβρουάριο του 2014, θα στηρίξει χρηματοδοτικά μικρομεσαίες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ήδη στην τοπική και περιφερειακή αγορά με υψηλή αναπτυξιακή δυναμική (*high growth SMEs*). Τέλος, η EIB έχει διαθέσει συνολικά - και εξακολουθεί να διαθέτει - πόρους ύψους 570 εκατ. ευρώ από το έτος 2000 μέχρι σήμερα για ενίσχυση των ΜμΕ μέσω πιστωτικών διευκολύνσεων (πιστωτικές γραμμές στήριξης).

Εκτός από τους Διεθνείς Χρηματοδοτικούς Οργανισμούς (UNDP) και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα διεθνούς ή περιφερειακής εμβέλειας (*World Bank Group-IFC, EBRD, EIB*) που χρηματοδοτούν έργα και προωθούν επενδυτικές δράσεις στους τομείς των βασικών υποδομών της ΒΚΕ, η ΒΚΕ ως χώρα με σημαντικό ποσοστό μουσουλμανικού πληθυσμού στηρίζεται χρηματοδοτικά-επενδυτικά και από funds αραβικών χωρών (π.χ. Κουβέιτ, Σαουδική Αραβία). Το αυτό ισχύει και για άλλους φορείς, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την Γερμανική Τράπεζα Ανάπτυξης (*Kreditanstalt für Wiederaufbau-KfW*), η οποία σε συνεργασία με τον φορέα αναπτυξιακής συνεργασίας *GIZ (Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit)* χρηματοδοτεί σχετικά έργα κυρίως στους τομείς της ενεργειακής αποδοτικότητας και της αξιοποίησης των ΑΠΕ και την ανάπτυξη και βελτίωση των δημοτικών υποδομών (κυρίως στους τομείς της διαχείρισης υδάτινων πόρων και υγρών αποβλήτων).

Το Νοέμβριο του 2015, το Κοινοβούλιο της ΒΚΕ υιοθέτησε τροποποιήσεις στο Νόμο για την προστασία του καταναλωτή, βάσει των οποίων απαγορεύεται εφεξής η χορήγηση δανείων σε ξένο νόμισμα άλλο πλην του ευρώ. Η μεταβολή αυτή, ήρθε ως αντίδραση στις απώλειες τις οποίες είχαν πολλοί βόσνιοι πολίτες εξ αιτίας του υψηλότερου κόστους των δανείων που τους είχαν χορηγηθεί σε ελβετικά φράγκα.

Συνολικά, ο τραπεζικός τομέας στην ΒΚΕ χαρακτηρίζεται από κεφαλαιακή επάρκεια και ρευστότητα. Κατά την διάρκεια του πρώτου τετραμήνου του 2019 το ποσοστό των κόκκινων δανείων ανήρχετο σε ποσοστό 8,5%, έναντι 8,8% στο τέλος του 2018. Ο λόγος κεφαλαίων

προς πάγια στοιχεία ανήλθε σε 13,5%, έναντι 13,2% το 2018 και η κερδοφορία αυξήθηκε κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες.

B.1.9 Καθεστώς ιδιοκτησίας

Η προστασία των δικαιωμάτων ατομικής ιδιοκτησίας θεωρείται ανεπαρκής και η ΒΚΕ κατατάσσεται πολύ χαμηλά σε σχετικούς δείκτες Διεθνών Οργανισμών.

Το κτηματολόγιο καθιερώνει νομική ιδιοκτησία και δικαιώματα για το συγκεκριμένο αντικείμενο και διατηρείται από τα δημοτικά δικαστήρια. Σημαντικό τμήμα της γης και των ακινήτων δεν διαθέτουν σαφείς τίτλους λόγω των ζητημάτων διεκδικήσεων.

Οι αλλοδαποί πρέπει να εγγράψουν μια τοπική εταιρεία για την αγορά ακινήτων, η εταιρεία κάνει την αγορά και καταγράφεται ως ιδιοκτήτης της γης. Η εξαίρεση από αυτόν τον κανόνα είναι, εάν η χώρα της ιθαγένειας των αλλοδαπών έχει αμοιβαία συμφωνία ιδιοκτησίας γης με τη Β-Ε. Στην περίπτωση αυτή, ο αλλοδαπός μπορεί να κατέχει άμεσα γη.

B.1.10 Εργασιακό καθεστώς

Οι εργοδότες στην ΒΚΕ επωμίζονται το μεγαλύτερο βάρος των εισφορών έναντι της κυβέρνησης. Είναι υποχρεωμένοι από τους τοπικούς εργατικούς και συνταξιοδοτικούς νόμους να συνεισφέρουν ποσοστό 69% επί του μισθού στην *Federacija BiH* και 52% επί του μισθού στην *Republika Srpska-RS* σε εισφορές για τα συστήματα υγείας και συνταξιοδότησης των οντοτήτων. Οι φορολογικοί συντελεστές επί της εργασίας είναι υψηλοί, αποθαρρύνοντας την απασχόληση των νέων εργαζομένων και αυξάνοντας τα κίνητρα για τη μη-καταγεγραμμένη απασχόληση. Οι ισχύουσες διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας καθιστούν δύσκολες τις απολύσεις περιττού και αναποτελεσματικού εργατικού δυναμικού. Το άκαμπτο σύστημα καθορισμού του ύψους των μισθών θέτει προσκόμματα στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην κινητικότητα των εργαζομένων. Αυτό είναι αποτέλεσμα ενός συστήματος συλλογικής διαπραγματεύσεως που διατηρεί αναλλοίωτα τα χαρακτηριστικά του από την σοσιαλιστική εποχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Στην *Federacija BiH*, εργαζόμενοι και εργοδότες μοιράζονται το κόστος της υγειονομικής περίθαλψης, των συντάξεων και της ασφάλισης κατά της ανεργίας ενώ στην *Republika Srpska-RS* οι εργοδότες καλύπτουν εξολοκλήρου το κόστος, καθώς και το κόστος για την φροντίδα των παιδιών και τις εισφορές υπέρ ανέργων. Πολλοί εργοδότες στην ΒΚΕ κάνουν

ελλιπή καταγραφή του εργατικού δυναμικού τους ώστε να αποφύγουν να πληρώσουν φόρους και παροχές, δημιουργώντας τα περιθώρια ανάπτυξης σημαντικής γκρίζας αγοράς. Σε αμφότερες τις οντότητες υιοθετήθηκε πρόσφατα νέα εργατική νομοθεσία. Οι νέοι αυτοί Νόμοι είναι καθοριστικής σημασίας για τον εκσυγχρονισμό του κώδικα εργασίας της ΒΚΕ που ανάγεται στην εποχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας και είναι άκαμπτο, ξεπερασμένο από τις εξελίξεις και εν πολλοίς εχθρικό προς το επιχειρείν. Οι Νόμοι αναμένεται να μειώσουν το κόστος της απασχόλησης και να διευκολύνουν την ευχέρεια προσλήψεων και απολύσεων για τις επιχειρήσεις. Η μεταρρύθμιση των εργατικών νόμων στην ΒΚΕ υπήρξε μακρά και δύσκολη διαδικασία την οποία διαδοχικές κυβερνήσεις απέφευγαν εδώ και χρόνια. Η νέα νομοθεσία εκτιμάται ότι θα εκσυγχρονίσει την αγορά εργασίας της ΒΚΕ και θα την φέρει εγγύτερα στις προδιαγραφές της ΕΕ.

Ο νέος Εργατικός Νόμος της *Federacija BiH* είναι σε ισχύ από τον Απρίλιο του 2016, ενώ ο αντίστοιχος Νόμος της *Republika Srpska* ψηφίστηκε από την Βουλή της οντότητας τον Δεκέμβριο του 2015, παρά τις έντονες αντιδράσεις από τα τοπικά εργατικά συνδικάτα. Οι μεταρρυθμίσεις που περιέχονται στη νέα νομοθεσία, περιλαμβάνουν ορισμένες βασικές λειτουργίες όπως η διαφοροποίηση των μισθών με βάση τις δεξιότητες, τα προσόντα, την εμπειρία και τις επιδόσεις, η μείωση των αντικινήτρων στις νέες προσλήψεις, η ενίσχυση των ελέγχων και των κυρώσεων για τις παραβιάσεις της νομοθεσίας και η προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Ο στόχος είναι να καταστεί η αγορά εργασίας πιο ευέλικτη, με στόχο τη μείωση του υψηλού ποσοστού ανεργίας στην χώρα.

Β.2 Στρατηγική Εισόδου στην Αγορά της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης.

Γενικότερα, ως προς το σημείο αυτό, αξίζει να γίνουν δύο παρατηρήσεις: **α)** στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, ο παράγων «προσωπική επαφή» και η οικοδόμηση «φιλικών επιχειρηματικών σχέσεων και συνεργασιών» είναι αποφασιστικής σημασίας για την επιτυχή έκβαση ενός επιχειρηματικού εγχειρήματος, **β)** η εγκατάσταση τοπικής παρουσίας (π.χ. τοπικό γραφείο αντιπροσώπου) και η απασχόληση επιτόπιου προσωπικού αποτελούν ενδείξεις σοβαρών προθέσεων και μακροχρόνιας δέσμευσης στην αγορά της ΒΚΕ και αντιμετωπίζονται ευνοϊκά από όλους τους εμπλεκόμενους.

B.2.1 Συνεργασία με Αντιπροσώπους/διανομείς

Για τις νεοεισερχόμενες επιχειρήσεις, καθοριστική προϋπόθεση της προσπάθειας επιτυχούς εισόδου στην τοπική αποτελεί ο εντοπισμός ενός αξιόπιστου τοπικού συνεργάτη, με καλή φήμη, εμπειρία και γνώση των ιδιομορφιών της τοπικής αγοράς. Τέτοιου είδους συνεργάτες είναι για παράδειγμα οι αντιπρόσωποι πωλήσεων (sales agents) και οι διανομείς (distributors). Γενικότερα, Ο εντοπισμός και η εκκίνηση συνεργασίας με τον κατάλληλο συνεργάτη / ατζέντη ή κανάλι διανομής (distribution channel) αποτελεί τον αποτελεσματικότερο τρόπο εισόδου στην αγορά.

Υπάρχουν τρεις κύριες κατηγορίες καναλιών διανομής στην ΒκΕ: 1) για τα καταναλωτικά προϊόντα: παραγωγός > χονδρέμπορος > λιανέμπορος > καταναλωτής, 2) για τα βιομηχανικά αγαθά: παραγωγός > βιομηχανικός χρήστης ή παραγωγός > διανομέας > βιομηχανικός χρήστης, 3) για τις υπηρεσίες: πάροχος υπηρεσίας > καταναλωτής ή βιομηχανικός χρήστης.

B.2.2 Δημιουργία θυγατρικής/υποκαταστήματος/αντιπροσωπίας/κοινοπραξίας

B.2.3 Δίκτυα Διανομής

Οι μεγάλοι κυρίως χονδρέμποροι-διανομείς καταναλωτικών προϊόντων - συνήθως τοπικές ή περιφερειακές εταιρείες *FMCG* (*Fast-moving consumer goods*) - αναλαμβάνουν την εισαγωγή (μεταφορά και αποθήκευση) και την διανομή του προϊόντος στην εγχώρια αγορά, την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούν σε αυτήν καθώς και χρηματοδότηση και βασική ασφάλιση του προϊόντος. Ωστόσο, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι δεν καλύπτουν όλοι οι χονδρέμποροι-διανομείς και τις δύο οντότητες της χώρας. Αυτός ο παράγοντας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι δύο οντότητες έχουν διαφορετικά συστήματα διανομής, καθιστά απαραίτητο είτε τον εντοπισμό ενός αξιόπιστου εταίρου ο οποίος καλύπτει το marketing και τη διανομή και στις δύο οντότητες είτε την ανάπτυξη πολλαπλών καναλιών διανομής και συνεργασίας με φορείς και από τις δύο οντότητες. Κάποιες εταιρείες από χώρες με ισχυρή επιχειρηματική / εμπορική παρουσία στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη (π.χ. Αυστρία, Γερμανία, Κροατία, Σερβία, Ιταλία), έχουν ανοίξει τοπικά γραφεία αντιπροσώπου (representative office) με σκοπό τον έλεγχο των καναλιών διανομής, ενώ για τον ίδιο σκοπό κάποιες άλλες ξένες εταιρείες βασίζονται σε πολύ στενούς

δεσμούς συνεργασίας που έχουν οικοδομήσει εδώ και χρόνια με ισχυρούς τοπικούς διανομείς (σημαντικό πλεονέκτημα στην περίπτωση αυτή έχουν εταιρείες από χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας).

B.2.4 Προώθηση – Διαφήμιση

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη μια ταχεία και θεαματική ανάπτυξη διάφορων εργαλείων και δυνατοτήτων προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών στην τοπική αγορά, με χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα την ανάπτυξη του τομέα των «Εμπορικών Εκθέσεων» (trade fairs).

Οι Εμπορικές Εκθέσεις αποτελούν ένα από τα πλέον αποτελεσματικά εργαλεία αφ' ενός για την προβολή και προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών και αφ' ετέρου για τον εντοπισμό δυνητικών εταίρων, τοπικών εισαγωγέων και διανομέων. Πολλές τοπικές και περιφερειακές επιχειρήσεις συμμετέχουν σε τέτοιες Εκθέσεις, με σκοπό την επιχειρηματική δικτύωση και ανάπτυξη επαφών, την αξιολόγηση των δυνατοτήτων και του δυναμικού ανάπτυξης των κλάδων ενδιαφέροντος και την ενημέρωση για νέα, καινοτόμα προϊόντα που κυκλοφορούν στην τοπική αγορά. Οι Εκθέσεις αυτές, οι οποίες διοργανώνονται σε περιοδική βάση σε ολόκληρη την χώρα προσελκύουν το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή όλο και περισσότερων διεθνών επισκεπτών. Οι σημαντικότερες εξ αυτών λαμβάνουν χώρα στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, στο Σεράγεβο [<http://www.skenderija.ba/>], στην Μπάνια Λούκα [<http://www.banjalukafair.com/>], στην Ζένιτσα [<http://www.zeps.com>], στο Μόσταρ [<http://www.mostar-fair.com/>], στην Τούζλα [<http://www.tuzlanskisajam.ba/>] και στο Γκράντασατς [<http://gradacackisajam.com.ba/>].

Επίσης, σημαντικές δυνατότητες παρουσίασης και προώθησης νέων προϊόντων σε επαγγελματίες και καταναλωτικό-αγοραστικό κοινό προσφέρει και η διαφήμιση (advertising) σε τοπικά και περιφερειακά έντυπα, ραδιοτηλεοπτικά και ψηφιακά, καθώς και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ αποτελεσματικό εργαλείο είναι και αυτό της διοργάνωσης προωθητικών ενεργειών σε καταστήματα αλυσίδων λιανικής (in-store promotions, product tastings), με κόστος συγκριτικά χαμηλότερο σε σχέση με άλλες χώρες της περιφέρειας.

Στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ (τηλεόραση, καλωδιακή, ραδιόφωνο), η υπαίθρια διαφήμιση, ο τύπος και τα διαδικτυακά ΜΜΕ αποτελούν τα κυριότερα μέσα για τη διαφήμιση προβολή νέων προϊόντων-υπηρεσιών. Ο συνηθέστερος τρόπος αναζήτησης

διαφημιστικών υπηρεσιών είναι η επικοινωνία με μια από τις πολλές διαφημιστικές εταιρείες της ΒΚΕ (Γραφείο ΟΕΥ Σαράγεβο διαθέτει προς ενημέρωση σχετικό κατάλογο). Το ραδιοτηλεοπτικό τοπίο στην χώρα είναι πλούσιο και διαθέτει 3 κρατικούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς με εμβέλεια σε όλη την ΒΚΕ, 12 τοπικούς δημόσιους τηλεοπτικούς σταθμούς, 45 ιδιωτικούς τηλεοπτικούς σταθμούς και 144 ραδιοφωνικούς σταθμούς. Περισσότερες πληροφορίες είναι διαθέσιμες στον ακόλουθο σύνδεσμο: [<http://www.rak.ba/en/broadcast/reg/?cid=1863>]. Τέλος, στην χώρα λειτουργούν και 2 μεγάλες εταιρείες δημοσκοπήσεων, marketing-δημοσίων σχέσεων και ερευνών αγοράς, η «Mareco Index Bosnia» (<http://www.mib.ba>), μέλος της *Gallup International*, και η «Ipsos» (<http://www.ipsosadria.com/>). Αμφότερες οι εταιρείες διεξάγουν δημοσκοπικές έρευνες και έρευνες αγοράς-καταναλωτικής συμπεριφοράς και προωθητικές εκστρατείες.

B.2.5 Πρακτικές οδηγίες

Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη είναι μια αγορά που παρουσιάζει αρκετές ιδιαιτερότητες, οι οποίες αναφέρθηκαν εκτενώς ανωτέρω. Για όλους όσους επιθυμούν να αναπτύξουν επιχειρηματική δραστηριότητα στην χώρα, είναι σημαντικό να την επισκεφθούν αρκετά νωρίς, στην φάση της διερεύνησης των δυνατοτήτων που προσφέρονται. Κρίσιμοι παράγοντες για την επιτυχία ενός επιχειρηματικού εγχειρήματος στην ΒΚΕ είναι, αφενός η ανάπτυξη και καλλιέργεια από νωρίς επαφών με διάφορους κυβερνητικούς φορείς (π.χ. Υπηρεσία Προώθησης Επενδύσεων, Επιμελητήρια της ΒΚΕ και των οντοτήτων) και επιχειρηματίες των κλάδων ενδιαφέροντος και αφετέρου η κατανόηση της πολυεπίπεδης διοικητικής δομής της χώρας και του τρόπου με τον οποίο επηρεάζει την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Οι νεοεισερχόμενες στην αγορά επιχειρήσεις πρέπει να είναι προετοιμασμένες να αντιμετωπίσουν πολύ ισχυρό ανταγωνισμό σε όλους τους τομείς από επιχειρήσεις που προέρχονται από τις γειτονικές χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, κυρίως από την Κροατία, την Σερβία και την Σλοβενία, και οι οποίες δεν χρειάστηκε ποτέ να «εισέλθουν» στην αγορά της ΒΚΕ καθ' όσον είχαν ήδη παρουσία εκεί από την εποχή της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας. Αυτός ο ανταγωνισμός είναι ιδιαίτερα ισχυρός, ειδικότερα στον κλάδο των τροφίμων, ποτών και γενικά καταναλωτικών προϊόντων (όπου υπάρχει και ευνοϊκό πλαίσιο συναλλαγών λόγω της Συμφωνίας *CEFTA*), με την πλειοψηφία των προϊόντων αυτών των κατηγοριών να κατακλύζουν τα μεγάλα καταστήματα λιανικής (*super markets*) της χώρας. Επίσης, ισχυρή

εμπορική και επενδυτική παρουσία στην αγορά της ΒΚΕ έχουν και αρκετές χώρες της ΕΕ, με σημαντικότερες τις Αυστρία, Γερμανία και Ιταλία.

Τέλος, οι δυνατότητες χρηματοδότησης για κάποιες τοπικές επιχειρήσεις αποτελούν σημαντική παράμετρο στην απόφασή τους κατά πόσο θα προχωρήσουν σε κάποια συνεργασία με μια ξένη επιχείρηση ή όχι και κατά πόσο θα δεχθούν να αναλάβουν την διανομή ή όχι νέας σειράς προϊόντων ενός ξένου εταιρίου στην χώρα. Όπως αναφέραμε και παραπάνω, τα επόμενα χρόνια αναμένεται να αυξηθούν οι πόροι που διαθέτουν μεγάλοι Διεθνείς Χρηματοδοτικοί Οργανισμοί, όπως η EBRD, με στόχο την ενίσχυση και επέκταση της δραστηριότητας μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων της χώρας.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις που σχεδιάζουν να δραστηριοποιηθούν στην αγορά ενδείκνυται να επικοινωνούν με το Γραφείο ΟΕΥ της Πρεσβείας Σαράγεβο για να λαμβάνουν ακριβή πληροφόρηση για τις συνθήκες της αγοράς και οπωσδήποτε πριν την ανάληψη δεσμεύσεων να εξετάζεται η αξιοπιστία του τοπικού συνεταιίρου.

B.3 Καταναλωτικά Πρότυπα.

Η κατανάλωση των νοικοκυριών αντιπροσωπεύει σημαντικό μερίδιο του ΑΕΠ της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης: πάνω από το 70% το 2017. Οι περισσότερες δαπάνες των νοικοκυριών είναι προσανατολισμένες σε βασικά προϊόντα. Άλλοι τομείς κατανάλωσης αναπτύσσονται με δυσκολία.

Η κύρια τεχνική μάρκετινγκ στη χώρα είναι η άμεση εμπορική ανταπόκριση. Ωστόσο, η εξάπλωση πιστωτικών καρτών επιτρέπει την ανάπτυξη άλλων μέσων όπως καταλόγους πωλήσεων, διαφήμιση στην τηλεόραση, ραδιόφωνο, στον Τύπο. Το ηλεκτρονικό εμπόριο αρχίζει να αναπτύσσεται στη Βοσνία. Το 2017, το 60% του πληθυσμού χρησιμοποιούσε το Διαδίκτυο, με αυξητικές τάσεις.

Οι περισσότεροι καταναλωτές προτιμούν να πληρώνουν σε μηνιαίες δόσεις, ακόμη και προϊόντα χαμηλού κόστους. Για την πώληση κεφαλαιουχικών αγαθών, η εξυπηρέτηση πελατών και οι υπηρεσίες συντήρησης είναι απαραίτητες. Για καταναλωτικά αγαθά, οι καταναλωτές προτιμούν τα εγχώρια προϊόντα. Τα εμβληματικά προϊόντα επικεντρώνονται στη δημιουργία μόνιμης επαφής με τους καταναλωτές και επιθετικών προωθήσεων.

B.4 Βιομηχανική Ιδιοκτησία.

Οι επιχειρήσεις που πραγματοποιούν εξαγωγές στην ΒκΕ ενδείκνυται να κατοχυρώνουν τα εμπορικά τους σήματα στην αρμόδια υπηρεσία Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Αναλυτικές πληροφορίες μπορούν να ευρεθούν στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση.

<http://www.ipr.gov.ba/en>

Ο νόμος για προστασία των εμπορικών σημάτων μπορεί να ευρεθεί στην ακόλουθη ιστοσελίδα.

<https://advokat-prnjavorac.com/legislation/Trademark-Law-bosnia-herzegovina.pdf>

Γ. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΔΑΣΜΟΛΟΓΗΣΗ

Γ.1 Συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας.

Η ΒκΕ έχει υπογράψει Συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας με τις ακόλουθες χώρες.

Αλβανία, Αλγερία, Αυστρία, Αζερμπαϊτζάν, Βέλγιο, Τσεχική Δημοκρατία, Αίγυπτος, Φινλανδία, Γαλλία, Ελλάδα, Κροατία, Ολλανδία, Ιράν, Ιρλανδία, Ιταλία, Ιορδανία, Κουβέιτ, Κατάρ, Κίνα, Κύπρο, Ουγγαρία, Μαλαισία, Μακεδονία, Μαυροβούνιο, Μολδαβία, Νορβηγία, Γερμανία, Πακιστάν, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Σερβία, Ισπανία, Σουηδία, Σρι Λάνκα, Τουρκία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Ηνωμένο Βασίλειο και Βόρεια Ιρλανδία.

Γ.2 Φορολογία Φυσικών προσώπων.

Στην Ομοσπονδία ΒiH - Ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων είναι 10% επί του καθαρού μισθού.

Στη RS - Ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων είναι 10% επί του καθαρού μισθού.

Όλοι οι αλλοδαποί με μόνιμη κατοικία στην Ομοσπονδία της Β-Ε και της RS καταβάλλουν φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων για τα έσοδα που κερδίζονται κατά τη διάρκεια ημερολογιακού έτους στο έδαφος της Β-Ε. Ομοίως, όλοι οι αλλοδαποί που δεν διαμένουν μόνιμα στη Β-Ε αλλά εισπράττουν εισόδημα στην Ομοσπονδία της Β-Ε και της RS θεωρούνται φορολογούμενοι.

Στην περιφέρεια Brcko, οι αλλοδαποί αντιμετωπίζονται ως φορολογούμενοι εάν παραμείνουν στην περιοχή της Περιφέρειας κατά τη διάρκεια μιας συνεχούς περιόδου τουλάχιστον 183 ημερών.

Γ.3 Φορολόγηση Επιχειρήσεων.

Οι εργοδότες στην ΒκΕ επωμίζονται το μεγαλύτερο βάρος των εισφορών έναντι της κυβέρνησης. Είναι υποχρεωμένοι από τους τοπικούς εργατικούς και συνταξιοδοτικούς νόμους να συνεισφέρουν ποσοστό 69% επί του μισθού στην *Federacija BiH* και 52% επί του μισθού στην *Republika Srpska-RS* σε εισφορές για τα συστήματα υγείας και συνταξιοδότησης των οντοτήτων. Οι φορολογικοί συντελεστές επί της εργασίας είναι υψηλοί, αποθαρρύνοντας την απασχόληση των νέων εργαζομένων και αυξάνοντας τα

κίνητρα για τη μη-καταγεγραμμένη απασχόληση. Οι ισχύουσες διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας καθιστούν δύσκολες τις απολύσεις περιττού και αναποτελεσματικού εργατικού δυναμικού. Το άκαμπτο σύστημα καθορισμού του ύψους των μισθών θέτει προσκόμματα στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην κινητικότητα των εργαζομένων. Αυτό είναι αποτέλεσμα ενός συστήματος συλλογικής διαπραγματεύσεως που διατηρεί αναλλοίωτα τα χαρακτηριστικά του από την σοσιαλιστική εποχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Στην *Federacija BiH*, εργαζόμενοι και εργοδότες μοιράζονται το κόστος της υγειονομικής περίθαλψης, των συντάξεων και της ασφάλισης κατά της ανεργίας ενώ στην *Republika Srpska-RS* οι εργοδότες καλύπτουν εξολοκλήρου το κόστος, καθώς και το κόστος για την φροντίδα των παιδιών και τις εισφορές υπέρ ανέργων. Πολλοί εργοδότες στην ΒκΕ κάνουν ελλιπή καταγραφή του εργατικού δυναμικού τους ώστε να αποφύγουν να πληρώσουν φόρους και παροχές, δημιουργώντας τα περιθώρια ανάπτυξης σημαντικής γκρίζας αγοράς. Σε αμφότερες τις οντότητες υιοθετήθηκε πρόσφατα νέα εργατική νομοθεσία. Οι νέοι αυτοί Νόμοι είναι καθοριστικής σημασίας για τον εκσυγχρονισμό του κώδικα εργασίας της ΒκΕ που ανάγεται στην εποχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας και είναι άκαμπτο, ξεπερασμένο από τις εξελίξεις και εν πολλοίς εχθρικό προς το επιχειρείν. Οι Νόμοι αναμένεται να μειώσουν το κόστος της απασχόλησης και να διευκολύνουν την ευχέρεια προσλήψεων και απολύσεων για τις επιχειρήσεις. Η μεταρρύθμιση των εργατικών νόμων στην ΒκΕ υπήρξε μακρά και δύσκολη διαδικασία την οποία διαδοχικές κυβερνήσεις απέφευγαν εδώ και χρόνια. Η νέα νομοθεσία εκτιμάται ότι θα εκσυγχρονίσει την αγορά εργασίας της ΒκΕ και θα την φέρει εγγύτερα στις προδιαγραφές της ΕΕ.

Γ.4 Ειδικότεροι φόροι.

Τα προϊόντα τα οποία εισάγονται και διατίθενται στην χώρα υπόκεινται σε καθεστώς πληρωμής Φ.Π.Α. 17%, ενώ συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων όπως ο καφές, τα σιγαρέτα, τα πετρελαιοειδή και τα παράγωγά τους επιβαρύνονται με ΕΦΚ (Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης) σύμφωνα με τον εθνικό νόμο για τους ΕΦΚ (Law on Excise of BiH). Οι φορολογικοί συντελεστές για τους ειδικούς αυτούς - έμμεσους - φόρους υπολογίζονται είτε αναλογικά (*ad valorem*) με βάση τη σταθμισμένη μέση τιμή λιανικής πώλησης είτε ανά μονάδα προϊόντος (πάγιος συντελεστής – *specific tax rate* – αφορά κυρίως τα προϊόντα καπνού).

Αναλυτικά, οι ΕΦΚ ή φόροι πωλήσεως (sales taxes) οι οποίοι επιβάλλονται σε διάφορες κατηγορίες προϊόντων στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη έχουν ως εξής:

- πετρελαιοειδή (ανά λίτρο) – BAM* 0.30 (BAM 0.40 motor petrol and BAM 0.35 unleaded motor petrol),
- μη-αλκοολούχα ποτά (ανά λίτρο) - BAM 0.10,
- αναψυκτικά (ανά λίτρο) BAM 0.20 - μπύρα** και οίνος BAM 0.25,
- αλκοολούχα ποτά και αιθυλική αλκοόλη (ανά λίτρο) - BAM 15,
- ακατέργαστος καφές (το κιλό) - BAM 1.50 (BAM 3.00 roasted and ground coffee; BAM 3.50 for coffee extract),
- προϊόντα καπνού - 42% on the tax base plus a special excise duty depending of the number of boxes***

*BAM (Konvertibilna marka, εθνικό νόμισμα της ΒΚΕ). Ισοτιμία με το ευρώ σταθερή: 1 BAM = 0.511292 EUR , 1 EUR = 1.95583 BAM

**ο ΕΦΚ για τη μπύρα αυξήθηκε από BAM 0.20 σε BAM 0.25 με τροποποίηση στο Νόμο περί ΕΦΚ που εισήχθη τον Αύγουστο του 2014, γεγονός το οποίο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις σε επίπεδο Ε.Ε. αλλά και σε κάποια κράτη-μέλη που πραγματοποιούν εξαγωγές μπύρας στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη – η Ελλάδα δεν συμπεριλαμβάνεται σε αυτά.

***από την 1^η Αυγούστου 2014, με τροποποίηση που πέρασε το Κοινοβούλιο της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, αυξήθηκε ο ΕΦΚ για τα σιγαρέτα από BAM 126 (65 ευρώ) σε BAM 176 (90 ευρώ) ανά 1000 σιγαρέτα. Επίσης, εισάγεται ΕΦΚ στο προϊόν «ψιλοκομμένος καπνός καπνίσματος» (fine-cut smoking tobacco) ύψους BAM 78 (40 ευρώ) ανά χιλιόγραμμο και αναμένεται προοδευτικά αύξηση του ΕΦΚ γι' αυτήν την κατηγορία τα επόμενα χρόνια (αύξηση που υπολογίζεται σε ποσοστό έως και 80% του ελάχιστου ΕΦΚ στα σιγαρέτα).

Γ.5. Δασμοί – Δασμολόγιο.

Οι εισαγωγικοί δασμοί (import tariffs) στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη είναι χαμηλότεροι σε σχέση με γειτονικές χώρες και άλλες χώρες της περιφέρειας (εκτός Ε.Ε.) και εναρμονίζονται κάθε έτος με το σύστημα Συνδυασμένης Ονοματολογίας και τους σχετικούς Κανονισμούς της ΕΕ. Οι δασμοί αυτοί έχουν εξαλειφθεί σταδιακά για περισσότερα από 11.000 προϊόντα τα οποία η Βοσνία και Ερζεγοβίνη εισάγει από την Ε.Ε. από το 2009 (χρονολογία θέσεως σε ισχύ της Ενδιάμεσης Εμπορικής Συμφωνίας Ε.Ε.-Βοσνίας και Ερζεγοβίνης) μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με την Συμφωνία Σύνδεσης και Σταθεροποίησης του 2015, προβλέπεται προοδευτική κατάργηση των εισαγωγικών δασμών σε βάθος πενταετίας. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι **η προοδευτική μείωση και κατάργηση ισχύει μόνο για προϊόντα προέλευσης Ε.Ε. και όχι για όλα τα προϊόντα που εισάγονται από την Ε.Ε. (τα οποία μπορεί να έχουν προέλευση τρίτης χώρας και να εξάγονται από χώρα-μέλος της Ε.Ε.)**.

Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη προστατεύει δασμολογικά κυρίως τον αγροτικό της τομέα, δεδομένου ότι ο τομέας αυτός είναι ζωτικός για την οικονομία της χώρας, συνεισφέρει σε ποσοστό περίπου 8% στο ετήσιο ΑΕΠ (στοιχεία έτους 2017), 20% του πληθυσμού απασχολείται σε αυτόν (εργαζόμενοι στον αγροτικό τομέα υπολογίζονται περίπου σε 167.000 άτομα), 61% του πληθυσμού διαβιεί στην ύπαιθρο και οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων της χώρας είναι παραδοσιακά αρκετά υψηλές (υπολογίζονται σε 800 εκατ. \$ για το έτος 2013). Τα κύρια αγροτικά προϊόντα που παράγει και εξάγει η χώρα είναι τα κτηνοτροφικά προϊόντα και κυρίως τα γαλακτοκομικά προϊόντα και τα προϊόντα και υπό-προϊόντα κρέατος (υπολογίζεται ότι η παραγωγή των προϊόντων αυτών ανέρχεται σε ποσοστό της τάξεως του 60% του αγροτικού ΑΕΠ). Ο συνδεδεμένος με την αγροτική παραγωγή τομέας της επεξεργασίας τροφίμων είναι επίσης πολύ σημαντικός για την οικονομία της χώρας καθ' όσον αντιπροσωπεύει το 7-10% των συνολικών εξαγωγών της.

Επομένως τα προϊόντα που επιβαρύνονται κυρίως με εισαγωγικούς δασμούς είναι προϊόντα ζωϊκής και φυτικής προέλευσης (συμπεριλαμβανομένων και των ιχθυηρών), κάποιες κατηγορίες κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων όπως κάποια ενδύματα, υφάσματα από βαμβάκι, μετάξι και μαλλί, τεχνητές ίνες καθώς και τα αλκοολούχα ποτά, αποστάγματα και ηδύποτα, η μπύρα και οι οίνοι (για τη μπύρα και τους οίνους η δασμολογική επιβάρυνση είναι η μέγιστη δυνατή, δηλαδή 15%). Οι εισαγωγικοί δασμοί για όλα τα προϊόντα που εισάγονται στην τελωνειακή περιοχή (customs territory) της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης πληρώνονται ad valorem (αναλογικά) με συντελεστές 0%, 5%, 10% και 15%, ενώ για κάποιες

ειδικές κατηγορίες αγροτικών προϊόντων, 852 τον αριθμό, πληρώνεται και ένα επιπρόσθετο ποσό ανά μονάδα προϊόντος, το οποίο εκτείνεται από BAM 0.08 έως και BAM 6.00.

Ο Νόμος για την δασμολογική πολιτική της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, επιτρέπει στην κυβέρνηση να εισαγάγει μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος με δασμό, όπως είναι οι ποσοτώσεις δασμολογικού χαρακτήρα (tariff quotas) για κάποιες συγκεκριμένες δασμολογικές κλάσεις, μέτρο το οποίο επιτρέπει ορισμένες ποσότητες συγκεκριμένων προϊόντων (ορισμένες φορές, από συγκεκριμένες χώρες) να εισάγονται είτε με χαμηλότερο συντελεστή δασμού από τον κανονικό είτε με μηδενικό συντελεστή. Μάλιστα, η δυνατότητα λήψης μέτρων δασμολογικής ποσόστωσης από την πλευρά της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης προβλέπεται στο Άρθρο 1 και 2 (c) του Πρωτοκόλλου 1 για το Εμπόριο επεξεργασμένων γεωργικών προϊόντων της Ενδιάμεσης Εμπορικής Συμφωνίας Ε.Ε.-Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και αποτελεί παροχή προτιμησιακής μεταχείρισης από την Ε.Ε. προς την χώρα. Η εφαρμογή του μέτρου της δασμολογικής ποσόστωσης υπόκειται σε περιορισμούς και παύει σε κάθε περίπτωση όταν ο σκοπός για τον οποίο ελήφθη έχει επιτευχθεί (π.χ. κάλυψη του επιδιωκόμενου ορίου ή της αξίας της ποσόστωσης). Η ένταξη της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης σε πρώτη φάση στον ΠΟΕ και σε δεύτερη, όταν οι συνθήκες θα είναι ιδανικότερες, στην Ε.Ε. αναμένεται ότι θα εξαλείψει πλήρως τη δυνατότητα λήψης τέτοιων μέτρων.

Επιπλέον, στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη υφίσταται η δυνατότητα λήψεως μέτρων *anti-dumping* και αντισταθμιστικών δασμών για την εξουδετέρωση περιπτώσεων εισαγωγής προϊόντων σε τιμές κάτω από την κανονική τους αξία ή επιδότησης ή ενίσχυσης που χορηγείται άμεσα ή έμμεσα, κατά την κατασκευή, την παραγωγή ή την εξαγωγή ενός προϊόντος. Τέλος, σύμφωνα με το Νόμο για το Εξωτερικό Εμπόριο, καταβάλλονται από τους εξαγωγείς ειδικά τέλη για τη διενέργεια ελέγχων / επιθεωρήσεων υγειονομικού, κτηνιατρικού, φυτοϋγειονομικού και οικολογικού χαρακτήρα σε ειδικές κατηγορίες προϊόντων (φυτικής και ζωϊκής προέλευσης), το ύψος των οποίων καθορίζεται από το Νόμο για τα διοικητικά έξοδα και ισοδυναμεί με την αξία της παρεχόμενης υπηρεσίας (σε συμφωνία με το Άρθρο VIII της Συμφωνίας GATT).

Όλα τα εισαγόμενα προϊόντα στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη πρέπει να περάσουν από την συνήθη διαδικασία τελωνειακής διασάφησης σε μια από τις επίσημες γλώσσες της χώρας και η κατάθεση θα πρέπει να γίνεται από το πρόσωπο το όνομα του οποίου αναγράφεται στην φορτωτική ή σε εξουσιοδοτημένο από αυτό αντιπρόσωπο. Η διασάφηση, θα πρέπει να συνοδεύεται από τα σχετικά τυποποιημένα μεταφορικά έγγραφα που χρησιμοποιούνται σε τέτοιες περιπτώσεις, δηλαδή εμπορικό τιμολόγιο (commercial invoice), τα έγγραφα

αποστολής εμπορευμάτων (shipping documents), τα πιστοποιητικά ποιοτικού ελέγχου (quality control certificates), την φορτωτική (bill of lading), πιστοποιητικά προέλευσης (certificates of origin), πιστοποιητικά ασφάλισης (insurance certificates) και σε κάποιες ειδικές περιπτώσεις, προαιρετικά, έγγραφα όπως το τιμολόγιο Proforma, ο κατάλογος δεμάτων το πιστοποιητικό pre-shipment inspection το οποίο μπορεί να ζητηθεί από τον εισαγωγέα-αγοραστή του προϊόντος. Το Τελωνιακό γραφείο έχει την ευχέρεια να διενεργήσει *in situ* επιθεώρηση στα προϊόντα ή ακόμη και να πάρει δείγμα από αυτά στην περίπτωση αμφιβολιών για το κατά πόσο αυτά ανταποκρίνονται στις πληροφορίες που περιέχονται στην τελωνιακή διασάφηση. Αφού ορισθεί από το Τελωνιακό Γραφείο το ύψος του προβλεπόμενου εισαγωγικού δασμού, ο εισαγωγέας του προϊόντος καλείται να καλύψει την πληρωμή είτε προσκομίζοντας τραπεζική εγγύηση πληρωμής του είτε προβαίνοντας στην πληρωμή σε ρευστό. Τα εισαγόμενα προϊόντα δεν δύνανται να κυκλοφορήσουν στην τοπική αγορά προτού καταβληθεί το ποσό πληρωμής του εισαγωγικού δασμού ή έχει εγγυηθεί η πληρωμή του. Απαγορεύεται η εισαγωγή στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, για λόγους δημόσιας ασφάλειας και προστασίας της ανθρώπινης υγείας, των ακόλουθων κατηγοριών προϊόντων: οχήματα μεταφοράς φορτίου παλαιότερα της δεκαετίας, λεωφορεία παλαιότερα της δεκαετίας, ρυμουλκούμενα (trailers) παλαιότερα της δεκαετίας, χρησιμοποιημένα λάστιχα.

Σχετικά με την εφαρμογή κανόνων προέλευσης (*rules of origin*), ο Νόμος για τα θέματα τελωνιακής πολιτικής κάνει σαφή διαχωρισμό μεταξύ προτιμησιακής και μη-προτιμησιακής προέλευσης των προϊόντων, αναφέροντας ότι ως προϊόντα προέλευσης αναγνωρίζονται μόνο εκείνα τα οποία έχουν παραχθεί στην χώρα προέλευσης ή στην χώρα από την οποία αποκτήθηκαν, ενώ για τα προϊόντα στον οποίων την παραγωγή εμπλέκονται περισσότερες της μίας χώρας θα θεωρείται ότι είναι προέλευσης της χώρας στην οποία υπέστησαν το ουσιαστικό ή τελικό στάδιο επεξεργασίας. Επίσης, σύμφωνα με τον ίδιο Νόμο, ορίζονται οι προϋποθέσεις πιστοποίησης που θα πρέπει να έχει ένα (εισαγόμενο) προϊόν για να αναγνωρισθεί ως προϊόν χώρας προέλευσης και να του αποδοθεί προνομιακή εμπορική μεταχείριση. Ο εν λόγω Νόμος είναι διαθέσιμος, στην αγγλική, στον ακόλουθο σύνδεσμο της Αρχής Εμμέσου Φορολογίας της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης:

[\[http://www.uino.gov.ba/download/Dokumenti/Dokumenti/eng/Carina/Podzakonski_akti/Customs_Policy_Law_of_BiH.pdf\]](http://www.uino.gov.ba/download/Dokumenti/Dokumenti/eng/Carina/Podzakonski_akti/Customs_Policy_Law_of_BiH.pdf)

Γ.6 Ειδικές Οικονομικές ζώνες (FTZ).

Το καθεστώς λειτουργίας των ΕΟΖ στο έδαφος της ΒκΕ περιγράφεται στον σχετικό νόμο που ευρίσκεται στην παρακάτω ηλεκτρονική διεύθυνση του Οργανισμού Προσέλκυσης Αλλοδαπών Επενδύσεων.

http://www.fipa.gov.ba/publikacije_materijali/zakoni/05.08.2016.Law%20on%20free%20zones%20in%20BiH.pdf

Δ. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Δ.1 Αναπτυξιακός Νόμος - Κίνητρα Επενδύσεων.

Ο τελευταίος αναπτυξιακός νόμος του 2015 εγγυάται, μεταξύ άλλων, την ίση αντιμετώπιση των αλλοδαπών και εγχωρίων επενδυτών, την δυνατότητα ανοίγματος συναλλαγματικού λογαριασμού στις Τράπεζες και την μεταφορά των κερδών στο εξωτερικό, την ευχέρεια απασχόλησης αλλοδαπού εργατικού δυναμικού και την αγορά ακινήτων στο έδαφος της ΒκΕ.

Οι αναλυτικές διατάξεις του νόμου και ο πλήρης κατάλογος των κινήτρων για τους αλλοδαπούς επενδυτές ευρίσκονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Οργανισμού Προσέλκυσης Επενδύσεων.

http://www.fipa.gov.ba/informacije/povlastice/strani_investitori/default.aspx?id=141&langTag=en-US

Δ.2 Καθεστώς Ιδιωτικοποιήσεων.

Την ευθύνη για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των ιδιωτικοποιήσεων στην ΒκΕ έχει ο Οργανισμός Ιδιωτικοποιήσεων που υπάγεται απευθείας στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση.

Αναλυτικές πληροφορίες μπορούν να αναζητηθούν στην ιστοσελίδα τους.

http://www.fbihvlada.gov.ba/english/posebna%20tijela_v2/privatizacija.php

Στην RS την ευθύνη των ιδιωτικοποιήσεων έχει η Αναπτυξιακή Τράπεζα.

<http://www.irbrs.org/azuro3/a3/index.php?lang=engleski&id=24&tr=>

Δ.3 Πιστοληπτική ικανότητα χώρας – Κίνδυνοι/ προοπτικές.

Αναμένεται ρυθμός ανάπτυξης που θα προσεγγίσει το 3,1% για το 2019, έναντι 3,6% του 2018. Ο οίκος Moody's έχει κατατάξει την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας στην κατηγορία B3/stable outlook και ο οίκος Standard & Poors στην κατηγορία B/positive outlook και κατά συνέπεια δεν αναμένεται να αντιμετωπίσει η χώρα πρόβλημα εξωτερικού δανεισμού. Η μελλοντική πορεία της οικονομίας θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τον σχηματισμό σταθερής Κυβέρνησης.

Ε. ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ - ΠΡΟΜΗΘΕΙΣ

Οι διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων προμηθειών έχουν βρεθεί πολύ συχνά στο στόχαστρο της διεθνούς κριτικής λόγω έλλειψης διαφάνειας (transparency) και ανοικτότητας (openness) σε ξένες υποψηφιότητες. Επιπλέον, είναι περίπλοκες και καθόλου ευέλικτες, περιλαμβάνοντας απαιτήσεις τεχνικών προδιαγραφών (π.χ. απαιτήσεις ασφαλείας και υγείας) και κριτήρια ανάθεσης τα οποία ευνοούν συχνότερα τις προσφορές από εγχώριους υποψηφίους. Παρά το γεγονός ότι, θεωρητικά, δεν υφίσταται κανένας περιορισμός σε αλλοδαπές επιχειρήσεις για υποβολή προσφορών και εν γένει συμμετοχή σε διεθνείς διαγωνισμούς στη ΒΚΕ, η εθνική νομοθεσία θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση για την υπογραφή της σύμβασης ανάθεσης του έργου την προηγούμενη κατοχή εκ μέρους του αναδόχου του έργου των απαιτούμενων για την εκτέλεσή του αδειών και πιστοποιητικών, των οποίων η έκδοση είναι συνήθως χρονοβόρα (ιδιαίτερα στην *Federacija BiH*) και δαπανηρή λόγω εκτεταμένης γραφειοκρατίας και διαφθοράς στο δημόσιο τομέα. Ως αποτέλεσμα, πολλές από τις αλλοδαπές υποψηφιότητες για την ανάληψη έργων στη ΒΚΕ ξεκινούν από μειονεκτική θέση σε σχέση με τις εγχώριες υποψηφιότητες, καθώς δεν γνωρίζουν επαρκώς ούτε την περίπλοκη νομοθεσία και το κανονιστικό πλαίσιο που αφορά τις τεχνικές προδιαγραφές των έργων (σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης) ούτε και τον αριθμό αδειών και πιστοποιητικών και τον τρόπο και το κόστος απόκτησής τους. Οι παράγοντες αυτοί είναι επιβαρυντικοί έως και αποτρεπτικοί σε ορισμένες περιπτώσεις για την εκδήλωση ενδιαφέροντος υποβολής προσφορών, με αποτέλεσμα να περιορίζεται το στοιχείο του ανταγωνισμού. Συμπερασματικά, το σύστημα δημοσίων συμβάσεων της ΒΚΕ αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα και προκλήσεις που δυσχεραίνουν την δραστηριοποίηση ξένων εργοληπτικών εταιρειών, ενώ και η εμπιστοσύνη της επιχειρηματικής κοινότητας στην λειτουργία του συστήματος αυτού και των μηχανισμών που διαθέτει για την επιβολή κυρώσεων στην περίπτωση παράνομων ή παράτυπων πρακτικών βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα. Τα προβλήματα αυτά, σε ορισμένες περιπτώσεις εξαναγκάζουν τους συμμετέχοντες να δείχνουν ανοχή ή ακόμη και να αποδέχονται την διαφθορά ή τον χρηματισμό ως «αναγκαίο κακό» για να επιβιώσουν στην αγορά, με αποτέλεσμα οι προσπάθειες καταπολέμησης της διαφθοράς να καθίστανται έτι δυσχερέστερες.

Η διαδικασία «επίλυσης διαφορών» (dispute resolution) είναι επίσης προβληματική λόγω της αναξιοπιστίας του εγχώριου συστήματος απονομής δικαιοσύνης, το οποίο κινείται με πολύ

αργούς ρυθμούς, δεν ανταποκρίνεται στις προβλεπόμενες προθεσμίες και δεν παρέχει δικαίωμα δικαστικής προσφυγής στην περίπτωση που μια επιχείρηση που ελέγχεται για παράνομες πρακτικές ξανακάνει εγγραφή στο γενικό μητρώο επιχειρήσεων υπό άλλη επωνυμία. Στην ΒΚΕ συχνά χρειάζεται να περάσει αρκετός καιρός για να παραπεμφθεί μια υπόθεση σε δίκη. Υποθέσεις με εξειδικευμένο εμπορικό περιεχόμενο (π.χ. ζητήματα πνευματικής / διανοητικής ιδιοκτησίας), στις οποίες οι δικαστές δεν έχουν πρότερη εμπειρία εκδίκασης, συχνά παραμένουν άλυτες ή μεσολαβεί πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι να βγει απόφαση. Η πλειοψηφία των δικαστών στην ΒΚΕ έχουν μικρή ή καθόλου εις βάθος γνώση σχετικώς με το αντικείμενο της επίλυσης διεθνών εμπορικών διαφορών.

Οι διαδικασίες διαιτησίας και διαμεσολάβησης για την επίλυση δικαστικών διαφορών σπανίως χρησιμοποιούνται ή αξιοποιούνται. Σε ό,τι αφορά την διεθνή διαιτησία ειδικότερα, η ΒΚΕ παρότι είναι μέλος του *International Center for the Settlement of Investment Disputes* δέχεται την προσφυγή σε αυτήν την διαδικασία ως μέθοδο επίλυσης ιδιωτικής επενδυτικής διαφοράς μόνο όταν τα συμβαλλόμενα μέρη ορίζουν κάτι τέτοιο ρητώς σε συμβόλαιο. Το μοναδικό εγχώριο όργανο που αναλαμβάνει ρόλο επιδιαιτητή σε τέτοιου είδους ιδιωτικές διαφορές, το Διαιτητικό Δικαστήριο του Επιμελητηρίου Εξωτερικού Εμπορίου της ΒΚΕ, δεν διαθέτει την απαραίτητη εμπειρία για να ανταποκριθεί επαρκώς στα καθήκοντά του ενώ και οι νόμοι και κανονισμοί βάσει των οποίων ασκεί τα καθήκοντά του δεν συμμορφούνται στις διεθνείς νόρμες και προδιαγραφές (π.χ. πρότυπα UNICITRAL).

Αναλυτικές πληροφορίες για τους διαγωνισμούς κρατικών προμηθειών στην ΒΚΕ, στην αγγλική γλώσσα, ευρίσκονται στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση της Αρχής Κρατικών Προμηθειών.

<https://www.javnenabavke.gov.ba/index.php?id=01&jezik=en>

ΣΤ. ΚΛΑΔΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Κατά την διάρκεια του 2018 οι ελληνικές εξαγωγές ανήλθαν σε 97,2 εκ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση κατά 21,5%, σε σχέση με το προηγούμενο έτος και καταγράφοντας ισχυρή ανοδική τάση, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Οι εισαγωγές για το 2018 ανήλθαν σε 9,034 εκ. ευρώ, σημειώνοντας σημαντική μείωση σε ποσοστό -20,9%, σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Εμπορικό ισοζύγιο Ελλάδας – Βοσνίας Ερζεγοβίνης.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Εξαγωγές αγαθών εκ. ευρώ	77,936	72,356	69,663	64,471	80,036	97,22
Εισαγωγές αγαθών εκ. ευρώ	14,856	11,132	10,626	7,915	11,421	9,03
Πλεόνασμα Εμπ. Ισοζ. εκ. ευρώ	63,079	61,224	59,037	56,556	68,615	88,19

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ

Ελληνικές εξαγωγές στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη /κυριότερα προϊόντα.

Το κυριότερο εξαγόμενο προϊόν της χώρας μας προς την Βοσνία και Ερζεγοβίνη είναι παραδοσιακά το αλουμίνιο και τα προϊόντα αλουμινίου, που αντιπροσωπεύουν ποσοστό 62,4% του συνόλου. Είναι χαρακτηριστικό να αναφέρουμε ότι σε αυτήν την κατηγορία προϊόντων η χώρα μας είναι η πρώτη εξαγωγική δύναμη στην αγορά της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης την τελευταία πενταετία, έχοντας καταφέρει να «εκτοπίσει» στη δεύτερη και τρίτη θέση της σχετικής κατάταξης τις γειτονικές χώρες Σερβία και Κροατία.

Λοιπά παραδοσιακά εξαγόμενα προϊόντα της χώρας μας προς την Βοσνία και Ερζεγοβίνη είναι τα εξής: πλαστικές ύλες, ράβδοι από αργίλιο, φρούτα και λαχανικά (κυρίως νωπά ή ξερά εσπεριδοειδή), αρωματικά έλαια, βαμβάκι, χρώματα, ακατέργαστα δέρματα-γούνες, πλαστικές ύλες, καουτσούκ, ελαστικά, μέταλλα και τα προϊόντα τους, χημικά προϊόντα οργανικά και ανόργανα, διάφορα παρασκευάσματα διατροφής κλπ.

Ελληνικές εισαγωγές από τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη – κυριότερα προϊόντα.

Τα κυριότερα εξαγόμενα προϊόντα της ΒΚΕ προς την χώρα μας είναι τα ακόλουθα: χονδρόσυρμα, παιχνίδια συντροφιάς, μέταλλα και τα προϊόντα τους, χαρτί και χαρτόνια, θρυαλίδες ασφαλείας και είδη ανάφλεξης, χημικά προϊόντα, σωλήνες, κλπ.

ΚΛΑΔΟΙ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΩΝ.

ΣΤ.1 Κλάδος 1

1.	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	Έντονο ενδιαφέρον για ελληνικούς προορισμούς. Έναρξη απευθείας πτήσεων Aegean Airlines από Σαράγεβο και πτήσεων charters από Banja Luka κατά την διάρκεια του 2019. Αναμένεται να συνεχιστούν και κατά την διάρκεια του 2020.
----	------------------	---

ΣΤ.2 Κλάδος 2

2.	ΤΡΟΦΙΜΑ	Πολύ καλό όνομα στην αγορά για την ποιότητα των ελληνικών προϊόντων. Ειδικότερα νωπά φρούτα, ελαιόλαδο και ελιές, συσκευασμένα τρόφιμα.
----	----------------	---

ΣΤ.3 Κλάδος 3

3.	ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΣ-ΜΕΛΕΤΗΤΙΚΟΣ	Προγραμματισμός μεγάλων έργων υποδομής στην ΒκΕ τα επόμενα χρόνια, με διεθνή χρηματοδότηση (οδικές, ενεργειακές-περιβαλλοντικές υποδομές, τουριστικές εγκαταστάσεις)
----	------------------------------------	--

ΣΤ.4 Κλάδος 4

4.	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ	Οι Ελληνικές επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από την εκφρασμένη προτεραιότητα του συνόλου των βοσνιακών αρχών για εισαγωγή των νέων τεχνολογιών σε όλους τους τομείς της οικονομίας.
----	--------------------	--

Το Γραφείο ΟΕΥ της Πρεσβείας Σαράγεβο διαθέτει επικαιροποιημένους καταλόγους εισαγωγέων και ευρίσκεται στην διάθεση των ελληνικών επιχειρήσεων για την συνδρομή στην εξύρεση συνεργατών στην βοσνιακή αγορά.

Z. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Foreign Investors Council (FIC)

Website: www.fic.ba

BiH Foreign Investment Promotion Agency

Website: www.fipa.gov.ba

BiH Central Bank

Website: www.cbbh.gov.ba

Council of Ministers

Website: www.vijeceministara.gov.ba

BiH Ministry of Foreign Trade & Economic Relations

Website: www.mvteo.gov.ba

BiH Ministry of Foreign Affairs

Website: www.mvp.gov.ba/index_eng.htm

BiH Ministry of Transport and Communication

Website: www.mkt.gov.ba

BiH Ministry of Finance and Treasury

Website: www.mft.gov.ba

BiH Ministry of Civil Affairs

Website: www.mcp.gov.ba

BiH Agency for Medicines and Medical Devices

Website: www.almbih.gov.ba

BiH Foreign Trade Chamber

Website: www.komorabih.ba

BiH Institute for Intellectual Property Rights

Website: www.ipr.gov.ba

BiH Indirect Taxation Administration (Customs Office)

Website: www.uino.gov.ba

BiH Communications Regulatory Agency

Website: www.cra.ba/

Chamber of Economy of the Federation of BiH

Website: www.kfbih.com

Chamber of Commerce and Industry of Republika Srpska

Website: www.komorars.ba

Government of the Federation of BiH

Website: www.fbihvlada.gov.ba

Government of Republika Srpska

Website: www.vladars.net

BiH Directorate for European Integration

Website: www.dei.gov.ba

BiH Agency for Statistics

Website: www.bhas.ba

BiH Public Procurement Agency-Procurement Review Body

Website: <http://www.javnenabavke.ba/>

BiH Commission for Concessions

Website: <http://www.koncesjebih.ba/>

BiH Veterinary Office

Website: <http://www.vet.gov.ba/>

European Bank for Reconstruction and Development

Website: www.ebrd.com

European Investment Bank (EIB)

Website: <http://www.eib.org>

World Bank

Website: www.worldbank.ba

ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Raiffeisen Bank dd Bosna i Hercegovina (Austrian)

Phone: (+387) 33 755 010

Zmaja od Bosne bb

71000 Sarajevo

www.raiffeisenbank.ba

UniCredit Bank dd (Italian)

Phone: (+387) 36 312 112

Kardinala Stepinca bb

88000 Mostar

www.unicreditbank.ba

Sparkasse Bank dd (Austrian)

Phone: +387 33 280 300

Zmaja od

Bosne 7,

71000 Sarajevo

www.sparkasse.ba

Intesa Sanpaolo Banka Bosna i Hercegovina (Italian)

Phone: (+387) 33 497 500

Obala Kulina Bana 9a

71000 Sarajevo

www.intesasanpaolobanka.ba

Sberbank BH dd Sarajevo (Russian)

Phone: (+387) 33 295 601

Fra Andjela Zvizdovica 1

71000 Sarajevo

www.sberbank.ba

NLB Razvojna Banka (Slovenian)

Phone: (+387) 51 221 620

Milana Tepica 4, 78000 Banja Luka

www.razvojnabanka.com

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Newspaper Oslobodjenje: www.oslobodjenje.ba

Newspaper Dnevni Avaz: www.dnevniavaz.ba

Newspaper Nezavisne novine: www.nezavisne.com

Newspaper Glas Srpske: www.glassrpske.com

Newspaper Dnevni List: www.dnevni-list.ba

Radio and TV of Bosnia and Hercegovina: www.bhrt.ba

Federation TV (FTV): www.rtvbih.ba

Serb Republic Radio-TV (RTRS): <http://rtrs.tv>

AL JAZEERA BALKANS: <http://balkans.aljazeera.net>

Federal News Agency (Fena): www.fena.ba

SRNA: www.srna.rs

akta.ba - Business portal: <http://www.akta.ba>

Sarajevo Times - Bosnian News in English: <http://www.sarajevotimes.com>

Balkan Insight: www.balkaninsight.com

ΤΑΞΕΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic

<http://www.mfa.gr>

Ministry of Foreign Affairs of BiH

<http://www.mvp.gov.ba/default.aspx?pageIndex=1>

Embassy of the Hellenic Republic in Sarajevo

<http://www.mfa.gr/missionsabroad/bosnia-herzegovina.html>

Embassy of Bosnia and Herzegovina in Greece

http://www.bhembassy.gr/pocetna_gr.htm

Sarajevo International Airport

<http://www.sarajevo-airport.ba>

Tuzla Airport

www.tuzla-airport.ba

Banja Luka Airport

<http://www.banjaluka-airport.com>

Mostar International Airport

<http://www.mostar-airport.com>

Budget

<http://www.budget.co.ba>

Hertz

<http://www.hertz-europe.com>

Avis

<http://www.avisworld.com>